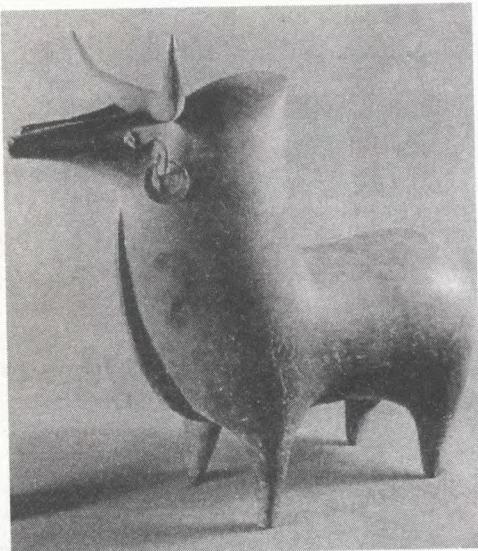

باستان‌شناسی و هنر ایران

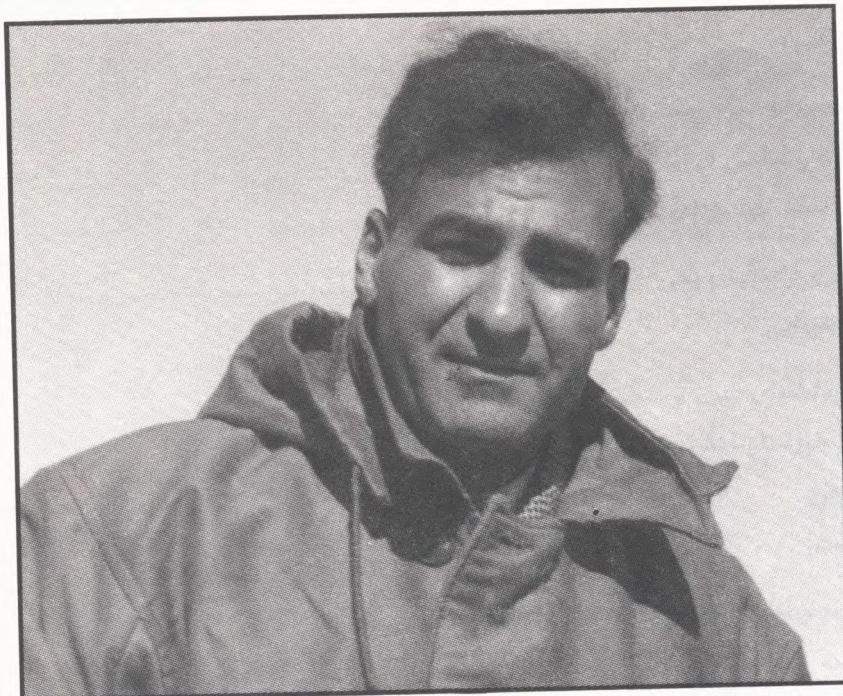
۳۲ مقاله در بزرگداشت غرت الله لکهبان

به کوش

عباس علیزاده، یوسف مجیدزاده، صادق ملک شمیرزادی

موزه از خانه

عزت الله نگهبان در سال ۱۳۳۹، سراب.

فهرست مقاله‌های فارسی

نه	فهرست تصاویر
سیزده	دیباچه
پانزده	عزت الله نگهبان عباس علیزاده
۱	کاروانسراي محمدآباد خره: نخستين مؤسسه پژوهشهاي ميداني باستان‌شناسي در ايران صادق ملك شهميرزاده
۷	الگوي استقرار و فرهنگهاي پيش از تاريخ در استان سمنان حسن رضوانى
۲۰	جنبه‌های بین منطقه‌ای دوران نوسنگی پیش از سفال و آغاز سفال خوزستان (نگرش ترکیبی) فرانک هول محمد تمدن
۳۶	چگا خلامان: محوطه‌ای از دوره آغاز نوسنگی در اميرآباد مهران علی محمد خلیلیان
۴۶	تپه ازبکی: یکی از مراکز فرهنگی فلات مرکزی آزرمیدخت اسفندیاری
۶۴	کاسه لبه‌واریخته: کاربرد و پراکندگی کامیار عبدی
۸۵	گزارش یک فصل کاوش در تپه نورآباد، لرستان سید منصور سیدسجادی نوروزعلی سامانی

- ۱۳۱ ارتباط ترکیب معماری و نظام اداری در خاور نزدیک
باستان: کاخ حکمرانان اشنونا
عباس علیزاده
- ۱۶۲ خلاصه‌ای از مطالعات فنی آجرهای بوکان
لیلی نیاکان
- ۱۷۴ نکاتی درباره ظروف لوله ناودانی عصر آهن
علی موسوی
- ۱۷۹ شیشه‌گری در دوران هخامنشی
آرمان شیشه‌گر
- ۱۹۲ پژوهشی درباره یک مجسمه مرمری یونانی از برزجان
مهدی رهبر
- ۲۰۸ بندرو جزیره آسکون در سال ۶۱۷ هجری قمری
منوچهر ستوده
- ۲۱۱ ابوعلی محمد بن حسین بن مُقتله: خوشنویس سده ۳-۴ هق
زهره روح فر
- ۲۱۶ چکیده مقالات بخش غیرفارسی
- ۲۲۲ کتابنامه (فارسی)

فهرست مقاله‌های غیرفارسی

(خلاصهٔ فارسی در صفحات ۲۲۱-۲۱۶)

دیباچه

عزت‌الله نگهبان
عباس علیزاده

1	عزت‌الله نگهبان و طرح تحقیقاتی مؤسسهٔ شرق‌شناسی دانشگاه شیکاگو
(خلاصهٔ فارسی در صفحهٔ ۲۱۶)
لیندا و رابرت بریدوود
5	آرتو راویهام پوپ و متعصب تلح مزاج (۲۱۶)
اسکار وایت ماسکارلا
13	بازنگری دورهٔ نوسنگی (۲۱۷-۲۱۶)
فرانک هول
28	بررسیهای باستان‌شناختی در آذربایجان غربی (۲۱۷)
رلف سولکی
44	نظام ابرقبیله‌ای در خاور نزدیک باستان: چرا شناخت آنها مشکل است (۲۱۷)
کنت فلانری
64	جامعه‌ای از دوران شوشان متاخر در جنوب غربی ایران (۲۱۸)
هنری رایت، نائومی میلر، جیمز نیلی، ریچارد ردینگ
80	کهنه‌ترین بیان تصویری در فلات مرکزی ایران (۲۱۸)
یوسف مجیدزاده
85	پرنده‌گان انشان (۲۱۸)
ویلیام سامنز
101	مهرهای هفت تپه (۲۱۹-۲۱۸)
پی‌بر آمیه

114	کنایاک (هفت تپه) و آل اوتناش - ناپیریشا (چغازنبیل): شهرهای عیلامی در اواخر دوران برنز (۲۱۹) الیزابت کارترا
131	پیکره‌های سفالین عیلامی (۲۱۹) گیتی آذری
137	پیکره‌های سفالین عیلامی در موزه روسیکروسیان (۲۱۹) شوکی گودرزی تبریزی
146	اشیای فلزی چکش‌کاری شده از دوره آهن لرستان: مشکل شکل‌شناسی و گاهنگاری (۲۱۹) راجر موری
158	طاق نصرت (Propylaeum) کاخ داریوش در شوش (۲۲۰) زان پرو، دانیل لادیره، فرانسوا والا
178	دستبند حلقه‌ای شکل هخامنشی (۲۲۰) دیوید استروناخ
194	پارس از زمان اسکندر تا دوران ساسانی (۲۲۰) ریچارد فرای
200	چهار طاق ناویس در کوهپایه‌های تفرش (۲۲۰) ولفرام کلاس
210	ساسانی یا اسلامی؟ بنایهای یادمانی و ضوابط تاریخ‌گذاری آنها (۲۲۱) دونالد ویتكسب
220	چکیده مقالات فارسی به انگلیسی
230	كتابنامه (غیرفارسي)

فهرست تصاویر مقاله‌های فارسی

کاروانسرای محمدآباد خره: نخستین مؤسسه پژوهش‌های میدانی باستان‌شناسی در ایران

- ۵ شکل ۱. سه تصویر از کاروانسرای محمدآباد قبل از تعمیرات و هنگام خاکبرداری برای مرمت و بازسازی در ۱۳۵۱.
- ۶ شکل ۲. سه تصویر از قسمت‌های ویران کاروانسرا در پنجم تیرماه ۱۳۷۰.

الگوی استقرار و فرهنگ‌های پیش از تاریخ در استان سمنان

- ۱۴ شکل ۱. نقشه محدوده بررسی در استان سمنان.
- ۱۵ شکل ۲. نقشه توزیع مکانی محوطه‌های باستانی بررسی شده در استان سمنان.
- ۱۶ شکل ۳. تپه ده خیر؛ سیاه‌تپه قلعه شوکت؛ تپه عمام‌الدین.
- ۱۷ شکل ۴. تپه قبرستان سر؛ تپه نورالدین؛ تپه دلازیان.
- ۱۸ شکل ۵. نمونه سفال‌های تپه سنگ چخماق؛ تپه ده خیر.
- ۱۹ شکل ۶. نمونه سفال‌های تپه الیکایی؛ سیاه‌تپه؛ تپه خوریان؛ قبرستان سر؛ نورالدین.

جنبه‌های بین منطقه‌ای دوران نوسنگی پیش از سفال و آغاز سفال خوزستان (نگرش ترکیبی)

- ۳۰ شکل ۱. نقشه مکانهای منتخب نوسنگی بی‌سفال (PPN) و نوسنگی قدیم.
- ۳۱-۳۵ شکلهای ۲-۶. انواع ابزار و مادر- سنگ از تپه علی‌کش.

چگاخلامان: محوطه‌ای از دوره آغاز نوسنگی در امیرآباد مهران

- ۴۱ شکل ۱. نقشه موقعیت محوطه باستانی چگاخلامان در دشت امیرآباد مهران.
- ۴۲ شکل ۲. نقشه موقعیت محوطه باستانی بی‌سفال چگاخلامان و محیط اطراف.
- ۴۳ شکل ۳. چشم‌انداز دشت امیرآباد؛ بستر رودخانه گنجاب‌خیم؛ دشت شمالی امیرآباد و دورنمای کوهپایه‌های مجاور.
- ۴۴ شکل ۴. گروهی از همراهان و مسئولان اجرایی سد انحرافی امیرآباد به هنگام بررسی محوطه؛ گوشه‌ای از محوطه نوسنگی چگاخلامان.
- ۴۵ شکل ۵. دشت خلام؛ بستر رودخانه گنجاب‌خیم؛ تیغه‌های سنگی و مادرسنگ‌ها؛ گونه‌های ابزار سنگی؛ مادرسنگ‌های معمولی و فشنگی شکل و تیغه‌های محوطه باستانی چگاخلامان.

تپه ازبکی: یکی از مراکز فرهنگی فلات مرکزی

- ۵۴ شکل ۱. موقعیت تپه ازبکی در فلات مرکزی.
- ۵۵ شکل ۲. توزیع مکانی مجموعه تپه ازبکی.
- ۵۶-۶۰ شکلهای ۳-۷. سفال‌های پیش از تاریخ گ‌دآوری شده از سطح تپه ازبکی.
- ۶۱ شکل ۸. تپه ازبکی الف؛ پیشنهاد شماره ۱ در ضلع جنوبی تپه الف.
- ۶۲ شکل ۹. منظره عمومی گورستان قدیمی در محوطه ازبکی.
- ۶۳ شکل ۱۰. پیشنهاد شماره ۵ در اراضی چگنی.

کاسه لبه‌واریخته: کاربرد و پراکندگی

- ۷۶ شکلهای مختلف کاسه لبه‌واریخته.

شکل ۲. پیش نمونه کاسه لبه واریخته؛ جام کله قندی؛ کوزه بلند با لوله خمیده؛ قوری پایه حلقه ای با لوله بلند؛ دو نمونه گلدان.

۷۷

شکل ۳. ایده نگار دوره آغاز نگارش 'NINDA'؛ ('نان'؛ ایده نگار دوره آغاز نگارش^۷ GU؛ 'خوردن'؛ نگاره سومری TINUR؛ 'اجاق'.

۷۸

گزارش یک فصل کاوش در تپه نورآباد، لرستان

۹۸

شکل ۱. موقعیت تپه نورآباد و دیگر محوطه های باستانی منطقه.

۹۹

شکل ۲. نقشه تپه نورآباد و محل کارگاههای کاوش.

۱۰۰

شکل ۳. تپه نورآباد پس از کاوش های سال ۱۳۶۰؛ تپه نورآباد در سال ۱۳۶۲، دو سال پس از کاوش.

۱۰۱

شکل ۴. سرگاو سفالی.

۱۰۲

شکل ۵. دیوار خشتی؛ باقیمانده دودکشن.

۱۰۳

شکل ۶. سردوك استخوانی؛ سردوك یا چرخ سفالی؛ دریوشهای گلی؛ بخشی از پای سفالی گاو.

۱۰۴

شکل ۷. باقیمانده پیهای سنگی.

۱۰۵

شکل ۸. آثار پی سنگی.

۱۰۶

شکل ۹. آثار معماری (بخش صنعتی).

۱۰۷

شکل ۱۰. آثار تپه مرکزی و اتفاق نعلی شکل.

۱۰۸

شکل ۱۱. آثار باقیمانده از بخش کارگاه صنعتی.

۱۰۹

شکلهای ۱۲-۱۳. اشیای به دست آمده از گمانه ۳.

۱۱۰

شکل ۱۴. پیکرهای گلی تپه نورآباد.

۱۱۱

شکل ۱۵. اشیای به دست آمده از گمانه های ۴ و ۵.

۱۱۲

شکل ۱۶. برش شمال غربی - جنوب شرقی تپه نورآباد و موقعیت ۱۲ گور کشف شده.

۱۱۳

شکل ۱۷. گور شماره ۱ در گمانه ۲ و اشیای سفالی مکشوفه از آن.

۱۱۴

شکلهای ۱۸-۱۹. اشیای مکشوفه از گور شماره ۳.

۱۱۵

شکل ۲۰. اشیای مکشوفه از گورهای ۵، ۶، ۷.

۱۱۶

شکلهای ۲۱-۲۳. اشیای به دست آمده از گور شماره ۷.

شکل ۲۴. ظروف سفالی و اشیای تزیینی از گور شماره ۸.

شکل ۲۵. اشیای به دست آمده از گورهای ۸ و ۹.

شکل ۲۶. اشیای به دست آمده از گورهای ۸ و ۱۰.

شکل ۲۷. اشیای مکشوفه از گورهای ۱۰ و ۱۱.

شکل ۲۸. اشیای به دست آمده از گور شماره ۱۲.

شکل ۲۹. اشیای به دست آمده از لایه های گوناگون.

شکل ۳۰. گردنبند مفرغی از نورآباد.

شکلهای ۳۱-۳۵. ظروف سفالی نورآباد.

ارتباط ترکیب معماری و نظام اداری در خاور نزدیک باستان: کاخ حکمرانان اشنونا

شکل ۱. نقشه مراکز مهم تاریخی در ناحیه دیالله در بین النهرين.

شکل ۲. نقشه بازارسازی شده کاخ اشنونا در دوره حکومت ایلوشویلیا.

شکل ۳. اشنونا در دوران نوراخم.

شکل ۴. اشنونا در دوران بیلااما و ایشاراما مشو.

- شکل ۵. اشنونا در دوران اوسوراوسو، اور- نینمار، و اور- نینگیشیدا.
 شکل ۶. اشنونا در دوران آییک - ادد اول و ایبل - بی ال اول.
- خلاصه‌ای از مطالعات فنی آجرهای بوکان
- شکل ۱. نقشه موقعیت تپه قله‌ایچی در شمال غربی ایران.
 شکل ۲. قطعه‌ای از آجر لعابدار بوکان پیش از درمان و حفاظت؛ همان قطعه پس از درمان و حفاظت.
 شکل ۳. تصاویر میکروسکوپی نشان دهنده از هم‌گسیختگی مولکولهای رنگ و ریزن آنها و از آثار ضعیف رنگ باقیمانده بر سطح آجر مزین.
 شکل ۴. تصویر میکروسکوپی از ترکهای مویی روی لعاب سفیدرنگ و مواد تشکیل دهنده آجرها نشان دهنده خرده‌های کاه و ذرات سن.
 شکل ۵. تصویر میکروسکوپی نشان دهنده قطعات ریز آهک شکفته شده؛ لایه‌ها و رسوبات سطح آجر لعابدار؛ نمونه‌ای از آجر تمیز شده.
 شکل ۶. نقش آجر لعابدار بوکان پس از تمیز شدن و درمان؛ خلل و فرج ناشی از متصاعد شدن گاز درون لعاب؛ تصویر میکروسکوپی از آثار بر جای مانده از قیر و رنگ روی سطح آجر لعابدار.
- نکاتی درباره ظروف لوله ناودانی عصر آهن
- شکل ۱. اشكال مختلف ظروف لوله ناودانی عصر آهن.
- شیشه‌گری در دوران هخامنشی
- شکل ۱. سرمده‌دانهای شیشه‌ای دوران هخامنشی.
 شکل‌های ۲-۳. پیاله‌ها و ریتون شیشه‌ای دوران هخامنشی.
 شکل ۴. مهره‌های «چشم‌نما» و مهرهای شیشه‌ای دوران هخامنشی.
- پژوهشی درباره یک مجسمه مرمری یونانی از برازجان
- شکل ۱. مجسمه مرمری برازجان و جزئیات پایه آن.
 شکل ۲. جزئیات پایه مجسمه.
 شکل ۳. جزئیات مجسمه برازجان؛ سر مرمری آتنا؛ نقش داریوش.
 شکل ۴. نقش داریوش؛ منادها (الههای طبیعت) در حال رقص و نواختن نی؛ گروه دیونیزوس؛ کپی مجسمه مشهور از میرون.
 شکل ۵. مسابقه بین آیولون و مارسیاس؛ پان در حال آموختن نواختن سیرنکس به الیمپوس؛ نیمف در حال شیر دادن به دیونیزوس.
 شکل ۶. پارچه‌ای از مصر متعلق به سده سوم میلادی، پان و دیونیزوس.
 شکل ۷. نقش برجسته‌ای از الحضر، پان در حال نواختن سیرنکس.
 شکل ۸. مجسمه مفرغی هرمس؛ نقش برجسته ثابت اسکندر.
- ابوالی محمد بن حسین بن مقله: خوشنویس سده ۳-۴ هـ
- شکل ۱. نمونه‌ای از خط کوفی ابن مقله.
 شکل ۲. قرآن به خط کوفی و ریحان و محقق.
 شکل ۳. قرآن به خط محقق و نسخ.

دیباچه

مجموعه مقالات حاضر از جهتی منحصر به فرد و استثنایی است، زیرا نخستین کوششی است که به منظور بزرگداشت باستان‌شناسی ایرانی در ایران انجام گرفته است، و امید است که آخرین نباشد. نزدیک دو دهه است که نه تنها حجم پژوهش‌های علمی و روشنمند در باستان‌شناسی کاهش یافته است، بلکه گزارش نتایج آنچه انجام شده هنوز به چاپ نرسیده است. از این رو، این مجموعه می‌تواند سهمی کوچک در آگاه کردن خوانندگان از نتایج برخی از پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران و همچنین نظریات اخیر باستان‌شناسان ایرانی و غیرایرانی در مورد مسائل مطرح در باستان‌شناسی ایران داشته باشد.

پس از انتشار شماره‌ای ویژه از مجله باستان‌شناسی و تاریخ (س ۷، ش ۱۳ و ۱۴ و ۱۳۷۲) برای یادبود و بزرگداشت زنده‌یاد هلن کنتور، در جلسه‌ای با حضور اعضای هیئت مشاور مجله، ایده چاپ این کتاب شکل گرفت. شماره ویژه یادبود هلن کنتور در آغاز کاری مقطعی تلقی شد و هیچ یک از اعضای هیئت مشاور و ویراستار مجله به فکر پایه‌گذاری سنتی در این زمینه نبودند. اما استقبال درون و بروون مرزی از آن شماره ویژه ما را بر آن داشت تا روشنمندانه شماره‌هایی از مجله را به یادبود و بزرگداشت محققان ایرانی و خارجی که در پیشبرد تاریخ و باستان‌شناسی ایران سهمی چشمگیر و ارزنده داشته‌اند اختصاص دهیم. به زودی متوجه شدیم تحقیق چنین امری در چارچوب حجم مجله در برخی موارد ناممکن است که یکی از دلایل آن حجم مقالات اراوه شده است. از این رو، تصمیم گرفتیم تا مجلد بزرگداشت عزت الله نگهبان را در قالب کتاب به چاپ برسانیم. زمانی که این ایده را با دکتر نصرالله پورجوادی، مدیر مرکز نشر دانشگاهی، در میان گذاشتیم، از این پیشنهاد استقبال کرد و همچون گذشته امکانات مرکز را در اختیار گردآورندگان این کتاب گذاشت.

برای نوشتن مقالات این کتاب از تمام کسانی که در سطح بین‌المللی و دانشگاهی با عزت الله نگهبان آشنایی داشتند دعوت به عمل آمد. اما تنها شماری از آنها توانستند به این دعوت پاسخ گویند، زیرا از سال ۱۳۵۸ به بعد، بسیاری از محققان بین‌المللی باستان‌شناسی ایران فعالیتهای خود را در مناطق دیگر مانند ترکیه، سوریه، اردن، و آسیای مرکزی متوقف کردند. برای آنان بسیار دشوار بود که پژوهشها و طرحهای جاری خود را برای مدتی کنار بگذارند و به باستان‌شناسی ایران که مدت‌ها از آن دور بوده‌اند بازگردند. این امر بر ارزش کارکسانی که با وجود چنین مشکلاتی برای این کتاب مقاله نوشته‌اند می‌افزاید.

سال پیش با چاپ فراخوانی در مجله باستان‌شناسی و تاریخ دعویی همگانی از محققان ایرانی برای ارسال مقاله